

MINISTARSTVO ZNANOSTI I OBRAZOVANJA
NACIONALNI KURIKULUM NASTAVNOGA PREDMETA ETIKA

PRIJEDLOG NAKON JAVNE RASPRAVE

PROSINAC, 2017.

NIJE LEKTORIRANO

Sadržaj

A. OPIS NASTAVNOGA PREDMETA , 4

B. ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI UČENJA I POUČAVANJA NASTAVNOGA PREDMETA, 5

C. DOMENE U ORGANIZACIJI PREDMETNOGA KURIKULUMA, 5

D. ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI, RAZRADA ISHODA I RAZINE USVOJENOSTI PO RAZREDIMA I DOMENAMA, 7

E. POVEZANOST S DRUGIM ODGOJNO-OBRAZOVNIM PODRUČJIMA I MEĐUPREDMETNIM TEMAMA, 29

F. UČENJE I POUČAVANJE NASTAVNOGA PREDMETA, 29

G. VREDNOVANJE ODGOJNO-OBRAZOVNIH ISHODA U NASTAVNOME PREDMETU, 33

NIJE LEKTORIRANO

A. OPIS NASTAVNOGA PREDMETA

Svrha učenja i poučavanja nastavnoga predmeta

Etika je nastavni predmet koji uvodi učenika u etiku kao filozofijsku disciplinu koja sustavno istražuje i objašnjava filozofsko-etičke spoznaje primjenjujući ih u oblikovanju moralnih pogleda, razumijevanju odlučivanja i sagledavanju moralnoga ponašanja i djelovanja.

Svrha je njezina učenja i poučavanja u stjecanju obrazovnih iskustava koja će učeniku omogućiti razvijanje moralnih i etičkih kompetencija, odnosno usvajanje znanja, razvijanje vještina i formiranje stajališta potrebnih za moralno odlučivanje i djelovanje te razlikovanje ispravnog od neispravnoga sagledavanjem širine etičkih znanstvenoteorijskih i praktičkih pristupa u rješavanju situacija s kojima se učenik suočava osobno i kao član zajednice i društva.

Povezanost s vrijednostima i ostvarivanjem ciljeva ONK-a

Etika je usmjerena upravo na ostvarivanje vrijednosti i razvoj unutarnje motivacije za život u skladu s tim vrijednostima. Tijekom učenja i poučavanja ovoga predmeta stvaraju se uvjeti za interakciju i oživotvorenje znanja, slobode, dostojanstva, solidarnosti, odgovornosti i jednakopravnosti kao temeljnih civilizacijskih vrijednosti koje učeniku omogućavaju razumijevanje i kritičko promišljanje u donošenju odluka. Znanje koje se stječe tijekom učenja i poučavanja Etike pomaže učeniku razumjeti da je za njegovu procjenu o tome što je moralno ispravno ili neispravno u ponašanju potrebna refleksija o tome što je ispravno ili neispravno, a ne da se odluka o tome donosi prema subjektivnim mjerilima kao što je trenutačno raspoloženje ili pod pritiskom vanjskih faktora za koje pojedinci često nisu ni svjesni koliko su na njih utjecali. Solidarnost se prepoznaje kao vrijednost koja promiče stvaranje i razvoj osjećaja za život, patnju, bol, nesreću, siromaštvo, nepravdu, obespravljenost i svaki drugi oblik nemoći koji iziskuje moralnu skrb. Izgradnja i očuvanje identiteta vrijednost je kojom se učenika potiče na razvoj osobnog i kolektivnog identiteta te na toleranciju prema drugačijim idejama, kulturama i stilovima života. Osjećaj odgovornosti razvija se istraživanjem i propitivanjem uloge svake osobe u slobodi odlučivanja te osobnoj i kolektivnoj odgovornosti za donesenu odluku. Istina i iskrenost, zadobivanje povjerenja, priznavanje da postoje neslaganja i suprotstavljena stajališta te argumentirana obrana vlastitoga stajališta sastavnice su vrijednosti integriteta u etici. Etičko obrazovanje osposobljava učenika za uspostavljanje odnosa s drugim osobama kao sebi jednakima, ali i za propitivanje svih autoriteta.

Vrijednosti i načela učenja i poučavanja nastavnoga predmeta

U učenju i poučavanju Etike prepoznaju se i ostvaruju temeljne civilizacijske vrijednosti: znanje, sloboda, dostojanstvo, solidarnost, odgovornost, jednakopravnost... Ti se procesi zasnivaju na sljedećim načelima:

- a) ostvarivanje cjelovitoga kognitivnog, emocionalnog, moralnog, socijalnog i estetskog razvoja učenika primjerenoga njegovoj razvojnoj dobi
- b) poštovanje jedinstvenosti svakoga djeteta i mlade osobe te spoznaje da se pojedinci razvijaju i napreduju na različite načine i različitom brzinom
- c) osiguravanje individualiziranih i fleksibilnih pristupa i strategija koje istodobno učeniku postavljaju jasna i visoka očekivanja, omogućavaju zadovoljavanje njegovih različitih potreba te ga potiču na aktivnu ulogu i angažman u učenju
- d) primjena pristupa i strategija koje potiču učenika na iskazivanje vlastitoga mišljenja, kritičko promišljanje i povezivanje ishoda učenja s njegovim životnim iskustvima, interesima, očekivanjima i znanjem, uz poticanje složenih oblika mišljenja i primjene naučenoga te cjelovitost i povezanost iskustva učenja i razvoja
- e) stvaranje poticajne i sigurne okoline pružanjem različitih oblika potpore (intelektualna, socijalna, emocionalna) u ostvarivanju ciljeva učenja i suočavanju učenika s aktualnom osobnom situacijom
- f) promicanje međusobnoga poštovanja, zajedništva i kulture suradnje
- g) usmjerenost na razvoj temeljnih kompetencija važnih za nastavak obrazovanja, rad, cjeloživotno učenje i život u suvremenom dobu.

Mjesto nastavnoga predmeta u cjelokupnome kurikulumu

Etika je predmet koji, s obzirom na to da je riječ o filozofijskoj disciplini, pripada društveno-humanističkome području kurikuluma. Poučava se u svim srednjim školama tijekom četvrtog i petog obrazovnog ciklusa i namijenjena je učenicima koji u izboru između Vjeronauka i Etike izabiru Etiku.

B. ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI UČENJA I POUČAVANJA NASTAVNOGA PREDMETA

1. Upoznavanje s etikom kao filozofijskom i znanstvenom disciplinom: predmetno polje, pojmovlje, specifični pristup problemima, povijest i razvoj filozofsko-etičke misli, ključni pristupi, teorije, autori i djela.
2. Razvoj vještina moralne i etičke prosudbe i rješavanja problema svakodnevnoga života te univerzalnih problema ljudske i ne-ljudske egzistencije prethodno prepoznatih kao moralnih, odnosno etičkih problema, oslanjajući se pritom na etički instrumentarij (koncepti, metode, teorije, autori).
3. Razvoj sposobnosti povezivanja interdisciplinarnih znanstvenih sadržaja (društveno-humanističkih i prirodnih) s vlastitim iskustvima, neznanstvenim pristupima i filozofsko-etičkim pristupom (pluriperspektivnost) kao pretpostavka cjelovitoga sagledavanja, artikuliranja i razrješavanja etičkih problema (integrativnost) suvremenog i budućeg društva te svijeta suočenoga s nepredvidivim posljedicama nagla znanstveno-tehnološkog razvoja.
4. Razvoj i njegovanje etičkog i bioetičkog senzibiliteta, odnosno skrbi za dobrobit sebe samih, drugih ljudi, budućih generacija, drugih živih bića i okoliša osvještavanjem vlastite uloge u svijetu, društvu i lokalnoj zajednici te poticanjem učenika na moralno djelovanje.
5. Potpora učeniku u suočavanju s vlastitim, zajedničkim i globalnim problemima istraživanjem, razumijevanjem, razvijanjem, preispitivanjem i obranom vlastitoga stajališta, pristupa i izbora.
6. Razvoj vještina argumentacije (logički utemeljeni moralni i etički sudovi), prezentacije (organizacija, iznošenje i obrana stajališta) i komunikacije (aktivno slušanje, razumijevanje, kritičko prihvaćanje i opovrgavanje) kao ključnih pretpostavki kritičkoga mišljenja, naglašavajući pritom prihvaćanje i poštovanje drugih osoba i različitoga mišljenja.

C. DOMENE U ORGANIZACIJI PREDMETNOGA KURIKULUMA

Učenje i poučavanje Etike u četvrtom i petom ciklusu provodi se osiguravanjem obrazovnih iskustava organiziranih u dvije domene. Unutar prve domene, Moralno i etičko promišljanje, učenik se osposobljava za temeljito i sustavno moralno i etičko prosuđivanje, a u sklopu druge, Moralno i etičko djelovanje, u suradnji s drugim učenicima i učiteljima te drugim dionicima razvija i njeguje etički i bioetički senzibilitet provedbom aktivnosti koje nose obilježje moralno ispravna djelovanja. Upravo te dvije domene osiguravaju obrazovna iskustva kojima se zaokružuje etička edukacija obzirom na postavljene ciljeve predmeta Etika. Osnovna ideja tako oblikovanih domena jest postupni osobni moralni razvoj učenika. Svaka od domena treba se obrađivati u svim godištim, pri čemu se međusobno isprepleću. Naziv domena široko je određen iz triju razloga:

1. zamišljene su tako da se unutar njih stječe sposobnost moralnog prosuđivanja i etičkog argumentiranja, a razvojem vještina i iskazivanjem sposobnosti učenik se osposobljava za djelovanje u svakodnevnom životu
2. omogućuje da se ishodi učenja i poučavanja Etike povežu i integriraju s ishodima učenja i poučavanja drugih nastavnih predmeta i međupredmetnih tema te stečenim iskustvima učenika
3. prema ovom konceptu istražuje se najviše suvremenih problema koji etička promišljanja i argumentiranje usmjeravaju na situacije i probleme suvremenoga doba.

Prednosti koncepta očituju se u tome što:

- a) metodičko uporište ima u istraživanju i primjeni tradicionalnih i suvremenih filozofsko-etičkih pristupa i načina u rješavanju etičkih pitanja i moralnih dvojbi čime filozofski pristupi u tumačenju i rješavanju etičkih pitanja u povijesti i aktualnim društvenim zbivanjima postaju prepoznatljiviji i razumljivi
- b) upućuje na spoznaju da je Etika predmet koji uz teorijsku stranu, stjecanje znanja, ima i praktičku, djelatnu, jer omogućava učeniku da naučeno i praktički ostvari u vođenim aktivnostima tijekom procesa učenja i poučavanja te prije i nakon njega
- c) omogućuje da se ishodi obiju domena, prilagođeni dobi učenika, realiziraju u svim godištim učnja i poučavanja Etike, pa učenik od početka učenja postaje aktivan sudionik etičkoga djelovanja, a ne samo pasivni primatelj moralnih i etičkih sadržaja
- d) dopušta uvođenje prikaza, analize i načina rješavanja pitanja profesionalnih etika u obrazovni proces učenja u srednjim strukovnim školama
- e) temeljno je polazište za osposobljavanje učenika za kulturu dijaloga, poštovanje i toleriranje drugih, odnosno za preuzimanje odgovornosti za vlastiti razvoj i sazrijevanje
- f) izlaskom Etike iz školskoga prostora u lokalnu zajednicu ostvaruje se interakcija između škole i zajednice te prijeko potrebno vanjsko vrednovanje, pri čemu lokalna zajednica i šira javnost sudjeluju u vrednovanju onoga što se u školi čini i uči.

DOMENA A – MORALNO I ETIČKO PROMIŠLJANJE

Moralno i etičko promišljanje prva je velika cjelina učenja i poučavanja Etike, jedan od glavnih ciljeva procesa učenja i poučavanja, ali i bavljena etikom kao filozofijskom disciplinom. Unutar ove domene učenik će se baviti subjektivnom moralnom prosudbom različitih pitanja kako bi zatim uz učiteljevo vodstvo svaki problem analizirao na razini sustavne i promišljene etičke prosudbe koristeći se pritom instrumentarijem etike kao filozofijske discipline. Tako se osiguravaju obrazovna iskustva koja učeniku omogućavaju uvid u složenost otvorenih pitanja, a promatranjem tih pitanja iz različitih perspektiva učenik će stjecati prijeko potrebno orijentacijsko znanje kao pretpostavku moralnoga djelovanja. Učenje i poučavanje u ovoj domeni usredotočeno je na približavanje etičkih problema i pristupa iskustvima učenika, naglašavanje važnosti i uloge filozofskih stajališta u rješavanju etičkih problema u različitim povijesnim razdobljima te doprinos filozofa u osmišljavanju metodologija kritičkoga mišljenja, što učeniku stvara osnove za samostalno misaono istraživanje.

DOMENA B – MORALNO I ETIČKO DJELOVANJE

U ovoj domeni učeniku i učitelju postavlja se izazov da razvijeni etički senzibilitet pretoče u konkretne aktivnosti kojima iskazuju skrb za dobrobit samih sebe, drugih ljudi, drugih živih bića, prirode i budućih generacija. Pretpostavka toga jest otvaranje učenja i poučavanja Etike, ali i škole, prema svim dionicima školskoga života i društva, čime se najbolje ostvaruje koncept iskustvenog učenja. Središte učenja i poučavanja u ovoj domeni jesu aktivnosti koje nose obilježje moralno ispravnoga djelovanja, pri čemu se naglašava provedba projektnih i sličnih aktivnosti usmjerenih na skrb za dobrobit lokalne zajednice i šire okoline. U djelovanju i u skladu s planiranim aktivnostima učenik se suočava s izazovima i problemima o kojima promišlja tijekom učenja i poučavanja Etike.

D. ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI, RAZRADA ISHODA I RAZINE USVOJENOSTI PO RAZREDIMA I DOMENAMA

1. RAZRED SREDNJE ŠKOLE

DOMENA A – MORALNO I ETIČKO PROMIŠLJANJE						
ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHOD		RAZRADA ISHODA	RAZINA USVOJENOSTI			
			ZADOVOLJAVAJUĆA	DOBRA	VRLO DOBRA	IZNIMNA
A.1.1.	UČENIK ODREĐUJE MITSKE I RELIGIJSKE IZVORE MORALA.	Učenik se u analizi i oblikovanju stajališta primjereno koristi pojmovima: <i>etika, moral, mit, vrijednosti, vrlina, dobro, zlo, religija, ateizam, agnosticizam, zlatno pravilo, ekumenizam, međureligijski dijalog, religijski fundamentalizam.</i>	Učenik navodi različite izvore morala.	Učenik određuje osnovne sadržaje moralnog izvora.	Učenik uspoređuje različite moralne izvore.	Učenik uspoređuje etičke sadržaje s obzirom na različite moralne izvore.
		<p>PREPORUKE ZA OSTVARIVANJE ISHODA</p> <p>Učitelj je zadatak integrirati u svoj izvedbeni kurikulum i obraditi sve obvezne teme. U suradnji s učenicima za svaku od obveznih tema treba izabrati najmanje dvije od ponuđenih izbornih tema. Primjerice, obveznu temu „Etički sadržaji svjetskih religija“ učitelj može obraditi u sklopu izbornih tema vezanih uz kršćanstvo i islam, a u obradi obvezne teme „Etika i religije“ može se usredotočiti, primjerice, na odnos između moralnosti i religije te na religijski fundamentalizam.</p> <p>Obvezne teme</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Etički problemi u antičkim mitovima b) Etički sadržaji svjetskih religija c) Etika i religije <p>Izborne teme</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Etički problemi u antičkim mitovima <ul style="list-style-type: none"> 1. Razapetost između slobode i poslušnosti (npr. mit o Ikaru i Dedalu) 				

2. Sudbina ili slobodna volja (npr. mit o Sizifu)
3. *Hybris* kao osnova osobnosti u antičkom svijetu (npr. mit o Edipu)
4. Utemeljenost pojma kreposti i karakteristike heroja u antičkom svijetu (npr. mit o Odiseju)
5. Usklađenost pojedinca i zajednice u harmoniji kozmičkoga poretka (npr. Antigona)

b) Etički sadržaji svjetskih religija

1. Kršćanstvo
2. Židovstvo
3. Islam
4. Hinduizam i budizam
5. Druge religije i duhovni pokreti – izbor učenika i učitelja

c) Etika i religije

1. Moralnost i religija
2. Zlatno pravilo i svjetski *ethos*
3. Ekumenizam i međureligijski dijalog
4. Religijski fundamentalizam kao etički i civilizacijski problem

A.1.2.	UČENIK ODREĐUJE TEMELJNE ETIČKE POJMOVE IZ PODRUČJA DRUŠTVA	Učenik se u analizi i oblikovanju stajališta primjereno koristi pojmovima: <i>identitet, ljubav, spol, rod, kultura, supkultura, stajalište, svjetonazor, zajedništvo, zajednica, društvo, međuljudski odnosi, zoon politikon, prijateljstvo, obitelj, solidarnost, suosjećanje, egoizam, altruizam, nasilje, pacifizam.</i>	Učenik prepoznaje temeljne etičke pojmove iz područja društva i svojim riječima određuje njihov osnovni sadržaj.	Učenik na primjeru određuje značenje temeljnih etičkih pojmova iz područja društva.	Učenik analizira sadržaj temeljnih etičkih pojmova iz područja društva i utvrđuje njihove međusobne veze.	Učenik interpretira značenje temeljnih etičkih pojmova iz područja društva u kontekstu pisanog izvora i na temelju interpretacije vrednuje pisani izvor.
		<p>PREPORUKE ZA OSTVARIVANJE ISHODA</p> <p>Učitelj je zadatak integrirati u svoj izvedbeni kurikulum i obraditi sve obvezne teme. U suradnji s učenicima za svaku od obveznih tema treba izabrati najmanje dvije od ponuđenih izbornih tema. Primjerice, obveznu temu „Temeljni etički problemi suvremenoga društva“ može obraditi u sklopu izbornih tema vezanih uz nenasilje i pacifizam te medije i konzumerizam, a u obradi obvezne teme „Međuljudski odnosi“ može se usredotočiti, primjerice, na brak i druge oblike partnerstva te na spolnost.</p> <p>Obvezne teme</p> <p>a) Identitet</p> <p>b) Međuljudski odnosi</p> <p>c) Temeljni etički problemi suvremenoga društva</p> <p>Izborne teme</p> <p>a) Identitet</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Osobni identitet 2. Spol i rod 3. Kolektivni identitet 4. Svjetonazori 5. Utjecaj društvenih mreža i drugih medija na formiranje identiteta 6. Supkulture 				

	<p>b) Međuljudski odnosi</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Prijateljstvo 2. Ljubav 3. Brak i drugi oblici partnerstva 4. Obitelj 5. Spolnost <p>c) Temeljni etički problemi suvremenoga društva</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nasilje 2. Sukobi među ljudima 3. Rat kao etički problem 4. Globalni terorizam kao moralni i civilizacijski problem 5. Nenasilje i pacifizam 6. Siromaštvo i glad u svijetu 7. Mediji i konzumerizam 					
A.1.3.	<p>UČENIK PROPITUJE KRITERIJE PREMA KOJIMA LJUDI PROSUĐUJU ISPRAVNOST POSTUPAKA.</p>	<p>Učenik opisuje i obrazlaže kriterije prema kojima čovjek razmišlja, djeluje i odnosi se prema drugim ljudima.</p>	<p>Učenik imenuje i određuje kriterij u ponuđenome stajalištu ili postupku.</p>	<p>Učenik razlikuje moralne, etičke i društveno prihvatljive kriterije.</p>	<p>Učenik se poziva na kriterije kojima dokazuje moralnost i etičnost.</p>	<p>Učenik uspoređuje i vrednuje različite kriterije za moralno ispravno prosuđivanje i djelovanje.</p>
		<p>PREPORUKE ZA OSTVARIVANJE ISHODA</p> <p>Ishod se ostvaruje razradom obveznih i izbornih tema iz područja mitsko-religijskih izvora etike te društva (vidi ishode A.1.1. i A.1.2.).</p>				

DOMENA B – MORALNO I ETIČKO DJELOVANJE

ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHOD	RAZRADA ISHODA	RAZINA USVOJENOSTI			
		ZADOVOLJAVAJUĆA	DOBRA	VRLO DOBRA	IZNIMNA
B.1.1. UČENIK MORALNO PROSUDUJE PRIMJERE IZ SVAKODNEVNOGA ŽIVOTA.	Učenik analizira i rješava moralni problem na temelju različitih sustava vrijednosti.	Učenik analizira situaciju kategorizirajući postupke na moralne, nemoralne i amoralne te argumentira razloge svojeg odabira.	Učenik rješava problem iz perspektive vlastitoga sustava vrijednosti.	Učenik objašnjava različite mogućnosti djelovanja u navedenoj situaciji.	Učenik vrednuje mogućnosti djelovanja u situaciji na temelju različitih sustava vrijednosti.
B.1.2. UČENIK OBRAZLAŽE PROBLEME U RAZLIČITIM PODRUČJIMA ŽIVOTA I PRONALAZI MOGUĆNOST ZA POSTIZANJE KONSENZUSA U NJIHOVU RJEŠAVANJU.	Učenik prikuplja i klasificira informacije te daje moguće odgovorena određene probleme i zajednička rješenja za njih.	Učenik prepoznaje etički problem/pojavu u znanosti, umjetnosti, religiji, politici itd.	Učenik pronalazi sličnosti i razlike u pristupima rješavanju problema.	Učenik istražuje i opisuje moguće odgovore društva na djelovanja ovisno o različitim pristupima.	Učenik definira uvjete za postizanje konsenzusa u rješavanju problema.
B.1.3. UČENIK IZRAĐUJE PLAN VLASTITIH AKTIVNOSTI USMJERENIH NA POZITIVNE DRUŠTVENE PROMJENE.	Učenik prepoznaje problem u zajednici i planira aktivnosti koje vode prema rješenju problema.	Učenik bira pojavu i/ili situaciju za koje smatra da na njih može pozitivno utjecati.	Učenik razrađuje plan svojih aktivnosti i aktivnosti drugih dionika u rješavanju problema.	Učenik istražuje u okolini (mediji, školski dionici, lokalna zajednica) primjere dobre prakse u rješavanju problema i uključuje rezultate istraživanja u svoj plan.	Učenik istražuje znanstvene i stručne radove o pojavi i/ili situaciji na koju želi pozitivno utjecati i uključuje rezultate istraživanja u svoj plan.
PREPORUKE ZA OSTVARIVANJE ISHODA		Ishodi B.1.1., B.1.2. i B.1.3. ostvaruju se razradom obveznih i izbornih tema iz područja mitsko-religijskih izvora etike te društva (vidi ishode A.1.1. i A.1.2.).			

2. RAZRED SREDNJE ŠKOLE

DOMENA A – MORALNO I ETIČKO PROMIŠLJANJE						
ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHOD		RAZRADA ISHODA	RAZINA USVOJENOSTI			
			ZADOVOLJAVAJUĆA	DOBRA	VRLO DOBRA	IZNIMNA
A.2.1.	UČENIK ODREĐUJE TEMELJNE ETIČKE POJMOVE IZ PODRUČJA ANTROPOLOGIJE.	Učenik se u analizi i oblikovanju stajališta primjereno koristi pojmovima: <i>evolucionizam, kreacionizam, inteligentni dizajn, priroda, kultura, tijelo, duh, egzistencija, odgoj, smrt, besmrtnost, moralni razvoj, granične situacije, kreativnost, multikulturalnost, kulturni relativizam.</i>	Učenik prepoznaje temeljne etičke pojmove iz područja antropologije i svojim riječima određuje njihov osnovni sadržaj.	Učenik na primjeru određuje značenje temeljnih etičkih pojmova iz područja antropologije.	Učenik analizira sadržaj temeljnih etičkih pojmova iz područja antropologije i utvrđuje njihove međusobne veze.	Učenik interpretira značenje temeljnih etičkih pojmova iz područja antropologije u kontekstu pisanog izvora i na temelju interpretacije vrednuje pisani izvor.
		<p>PREPORUKE ZA OSTVARIVANJE ISHODA</p> <p>Učitelj je zadatak integrirati u svoj izvedbeni kurikulum i obraditi sve obvezne teme. U suradnji s učenicima za svaku od obveznih tema treba izabrati najmanje dvije od ponuđenih izbornih tema. Primjerice, obveznu temu „Ljudska priroda“ učitelj može obraditi u sklopu izbornih tema vezanih uz teorije o podrijetlu čovjeka te tematizirajući problem tjelesnosti, a u obradi obvezne teme „Smisao ljudskoga života“ može se usredotočiti, primjerice, na rast, razvoj i odgoj te na probleme smrtnosti i besmrtnosti.</p> <p>Obvezne teme</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Ljudska priroda b) Smisao ljudskoga života c) Raznolikost kultura 				

Izborne teme

a) Ljudska priroda

1. Teorije o podrijetlu čovjeka
2. Dvostruka priroda čovjeka – čovjek kao prirodno i kulturno biće
3. Tjelesnost
4. Ljudska priroda i tehnološki napredak

b) Smisao ljudskoga života

1. Rast, razvoj i odgoj
2. Stvaralačka dimenzija ljudske egzistencije
3. Smrtnost i besmrtnost
4. Granične situacije

c) Raznolikost kultura

1. Elementi zapadnjačke kulture
2. Nezapadnjačke kulture
3. Multikulturalizam i problem kulturnoga relativizma

NIJE LEKTORIRANO

A.2.2.	UČENIK ODREĐUJE TEMELJNE ETIČKE POJMOVE IZ PODRUČJA POLITIKE I PRAVA.	Učenik se u analizi i oblikovanju stajališta primjereno koristi pojmovima: <i>zajednica, društvo, država, prirodno stanje, društveni ugovor, ideologija, pravo, utopija, demokracija, tolerancija, pravednost, jednakost, jednakopravnost, diskriminacija, ljudska prava, globalizacija, migracije, pravo na azil, neokolonijalizam, kozmopolitizam.</i>	Učenik prepoznaje temeljne etičke pojmove iz područja politike i prava te svojim riječima određuje njihov osnovni sadržaj.	Učenik na primjeru određuje značenje temeljnih etičkih pojmova iz područja politike i prava.	Učenik analizira sadržaj temeljnih etičkih pojmova iz područja politike i prava te utvrđuje njihove međusobne veze.	Učenik interpretira značenje temeljnih etičkih pojmova iz područja politike i prava u kontekstu pisanog izvora te na temelju interpretacije vrednuje pisani izvor.
<p>PREPORUKE ZA OSTVARIVANJE ISHODA</p> <p>Učitelj je zadatak integrirati u svoj izvedbeni kurikulum i obraditi sve obvezne teme. U suradnji s učenicima za svaku od obveznih tema treba izabrati najmanje dvije od ponuđenih izbornih tema. Primjerice, obveznu temu „Ljudska priroda“ može obraditi u sklopu izbornih tema vezanih uz teorije o podrijetlu čovjeka i tematizirajući problem tjelesnosti, a u obradi obvezne teme „Smisao ljudskoga života“ može se usredotočiti, primjerice, na rast, razvoj i odgoj te na probleme smrtnosti i besmrtnosti.</p> <p><u>Obvezne teme</u></p> <p>a) Društvo i država</p> <p>b) Ljudska prava</p> <p>c) Izazovi globalizacije</p> <p><u>Izborne teme</u></p> <p>a) Društvo i država</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nastanak društva i države 2. Političke doktrine i etički problemi 3. Civilno društvo i pravna država 4. Demokracija i druga društvena uređenja 5. Problemi suvremenih demokracija 						

	<ol style="list-style-type: none"> 6. Utopija i distopija 7. Etika i pravo <p>b) Ljudska prava</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Jednakost i jednakopravnost 2. Predrasude, stereotipi i diskriminacija 3. Generacije ljudskih prava 4. Pokreti za zaštitu ljudskih prava – feminizam, antirasistički pokret, sindikalni pokreti, LGBTIQ pokreti, ekološki pokreti 5. Prava drugih živih bića <p>c) Izazovi globalizacije</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Pozitivni i negativni aspekti globalizacije 2. Alterglobalizacijski pokreti 3. Kozmopolitizam 4. Kapitalizam i neokolonijalizam 5. Trgovina ljudima 6. Svjetske migracije i pitanje azila 7. Suvremene prijetnje multikulturalizmu – npr. buđenje neonacizma 					
A.2.3.	<p>UČENIK PROPITUJE I PROSUDUJE VRIJEDNOSTI PREMA KOJIMA POJEDINCI, DRUŠTVA I DRUŠTVENE INSTITUCIJE REAGIRAJU NA MORALNE I NEMORALNE POJAVE.</p>	<p>Učenik obrazlaže različite vrijednosti u različitim područjima života.</p>	<p>Učenik prepoznaje vrijednosti u društvu, politici, pravu, znanosti, kulturi itd.</p>	<p>Učenik opisuje međuljudske odnose utemeljene na različitim vrijednosnim sustavima.</p>	<p>Učenik pronalazi i analizira primjere reagiranja pojedinaca, društava i društvenih institucija na moralne i nemoralne pojave te vrednuje posljedice tog reagiranja.</p>	<p>Učenik opisuje i vrednuje moguće odgovore pojedinaca, društava i institucija u rješavanju krize vrijednosti te navodi svoje stajalište.</p>
<p>PREPORUKE ZA OSTVARIVANJE ISHODA</p> <p>Ovaj ishod ostvaruje se razradom obveznih i izbornih tema iz područja antropologije te politike i prava (vidi ishode A.2.1. i A.2.2.).</p>						

DOMENA B – MORALNO I ETIČKO DJELOVANJE

ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHOD	RAZRADA ISHODA	RAZINA USVOJENOSTI			
		ZADOVOLJAVAJUĆA	DOBRA	VRLO DOBRA	IZNIMNA
B.2.1. UČENIK RJEŠAVA ETIČKI PROBLEM IZ PODRUČJA ANTROPOLOGIJE TE POLITIKE I PRAVA.	Učenik prikuplja informacije, služi se etičkim instrumentarijem i izvodi vlastiti zaključak o rješenju problema.	Učenik prikuplja, informacije o određenom problemu iz različitih izvora.	Učenik izabire i sistematizira prikupljene informacije.	Učenik rješava problem primjenjujući prikupljene informacije i izvodi zaključak o postupku rješavanja i donesenom rješenju.	Učenik nudi alternativna rješenja problema i prijedloge za rješavanje uzroka problema.
B.2.2. UČENIK IZRAĐUJE ISTRAŽIVAČKI PROJEKT NA TEMU IZ PODRUČJA ANTROPOLOGIJE TE POLITIKE I PRAVA.	Učenik samostalno osmišljava istraživanje, definira ciljeve, postavlja hipoteze i izvodi vlastiti zaključak o provedenom istraživanju.	Učenik obrazlaže važnost i aktualnost projektne teme, uz učiteljevu pomoć odabire metodologiju istraživanja (pisani rad, usmena prezentacija, multimedijski prikaz, terenski rad i sl.) i predlaže aktivnosti.	Učenik razrađuje plan aktivnosti.	Učenik provodi plan aktivnosti, izvršava zadatak i izvještava o rezultatima istraživanja.	Učenik upotpunjuje izvještaj o istraživačkom projektu usporedbom svojih rezultata s jednim autorskim stajalištem.
<p>PREPORUKE ZA OSTVARIVANJE ISHODA</p> <p>Ishodi B.2.1. i B.2.2. ostvaruju se razradom obveznih i izbornih tema iz područja antropologije te politike i prava (vidi ishode A.2.1. i A.2.2.).</p>					

3. RAZRED SREDNJE ŠKOLE

DOMENA A – MORALNO I ETIČKO PROMIŠLJANJE						
ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHOD	RAZRADA ISHODA	RAZINA USVOJENOSTI				
		ZADOVOLJAVAJUĆA	DOBRA	VRLO DOBRA	IZNIMNA	
A.3.3. UČENIK ODREĐUJE TEMELJNE ETIČKE POJMOVIMA IZ PODRUČJA BIOMEDICINE.	Učenik se u analizi i oblikovanju stajališta primjereno koristi pojmovima: <i>život, smrt, zdravlje, pravo na život, dostojanstvo, solidarnost, sloboda, paternalizam, odgovornost, skrb, biomedicinska etika.</i>	Učenik prepoznaje temeljne etičke pojmove iz područja biomedicine i svojim riječima određuje njihov osnovni sadržaj.	Učenik na primjeru određuje značenje temeljnih etičkih pojmova iz područja biomedicine.	Učenik analizira sadržaj temeljnih etičkih pojmova iz područja biomedicine i utvrđuje njihove međusobne veze.	Učenik interpretira značenje temeljnih etičkih pojmova iz područja biomedicine u kontekstu pisanog izvora i na temelju interpretacije vrednuje pisani izvor.	
		<p>PREPORUKE ZA OSTVARIVANJE ISHODA</p> <p>Učitelj je zadatak integrirati u svoj izvedbeni kurikulum i obraditi sve obvezne teme. U suradnji s učenicima za svaku od obveznih tema učitelj u srednjoj četverogodišnjoj školi treba izabrati najmanje dvije od ponuđenih izbornih tema, a u srednjoj trogodišnjoj školi najmanje jednu. Primjerice, obveznu temu „Etička pitanja u vezi s nastankom života“ može obraditi u sklopu izborne teme vezane uz prekid trudnoće i medicinski potpomognutu oplodnju, a u obradi obvezne teme „Etička pitanja u vezi s pravima pacijenata“ može se usredotočiti, primjerice, na pitanja o utjecaju farmaceutske industrije na biomedicinu te na moralne probleme povezane s doniranjem organa.</p> <p>Obvezne teme</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Etička pitanja u vezi s nastankom života b) Etička pitanja u vezi s pravima pacijenata c) Etička pitanja u vezi s umiranjem i smrću <p>Izborne teme</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Etička pitanja u vezi s nastankom života <ul style="list-style-type: none"> 1. Medicinski potpomognuta oplodnja 				

2. Surogatno majčinstvo
3. Prekid trudnoće
4. Posvojenje i udomljavanje

b) Etička pitanja u vezi s pravima pacijenata

1. Odnos prema zdravlju i problem ovisnosti
2. Zdravstveni sustavi i prava pacijenata
3. Odnos između zdravstvenog radnika i pacijenta
4. Doniranje organa
5. Biomedicina i farmaceutska industrija

c) Etička pitanja u vezi s umiranjem i smrću

1. Paliјativna medicina i skrb
2. Distanzija
3. Eutanazija

NIJE LEKTORIRANO

A.3.6.	UČENIK USVAJA ETIČKI DISKURS I RAZVIJA ETIČKU REFLEKSIJU U PODRUČJU BIOETIKE.	Učenik usvaja i primjenjuje interdisciplinarni, pluriperspektivni i integrativni pristup bioetičkim problemima.	Učenik prepoznaje bioetičke probleme u znanosti, umjetnosti, religiji, medijima itd.	Učenik na zadanom problemu istražuje koje znanosti i s kojim razlogom trebaju biti uključene u njegovo rješavanje.	Učenik uza znanosti nužne za rješavanje problema uključuje izvanznanstvene pristupe koji mogu pridonijeti rješavanju problema.	Učenik zaključuje i izvještava zašto je u rješavanju bioetičkoga problema potreban pluriperspektivni pristup.
<p>PREPORUKE ZA OSTVARIVANJE ISHODA</p> <p>Ovaj ishod ostvaruje se razradom obveznih i izbornih tema iz područja biomedicine, (bio)tehnologije i ekologije (vidi ishode A.3.3., A.3.4. i A.3.5.).</p>						
A.3.1.	UČENIK ODREĐUJE TEMELJNE ETIČKE POJMOVJE PROFESIONALNIH ETIKA.*	Učenik se u analizi i oblikovanju stajališta primjereno koristi pojmovima: dužnosti, profesionalna odgovornost, prava radnika, etički kodeksi i odbori, društvena odgovornost, moć, sukob interesa, poslovna etika.	Učenik prepoznaje temeljne etičke pojmove iz područja profesionalnih etika i svojim riječima određuje njihov osnovni sadržaj.	Učenik na primjeru određuje značenje temeljnih etičkih pojmova iz područja profesionalnih etika	Učenik analizira sadržaj temeljnih etičkih pojmova iz područja profesionalnih etika i utvrđuje njihove međusobne veze.	Učenik interpretira značenje temeljnih etičkih pojmova iz područja profesionalnih etika u kontekstu pisanog izvora i na temelju interpretacije vrednuje pisani izvor.
<p>*Ishod A.3.1. realizira se u 3. razredu srednje škole isključivo u srednjim strukovnim trogodišnjim školama, dok se u srednjim četverogodišnjim školama realizira u 4. razredu. Vidi ishod A.4.1.</p>	<p>PREPORUKE ZA OSTVARIVANJE ISHODA</p> <p>Učitelj je zadatak integrirati u svoj izvedbeni kurikulum i obraditi sve obvezne teme. U suradnji s učenicima za svaku od obveznih tema treba izabrati najmanje dvije od ponuđenih izbornih tema. Primjerice, obveznu temu „Etički kodeksi pojedinih profesija“ može obraditi u sklopu tema vezanih uz specifične etičke probleme pojedinih struka te profesionalna i etička načela pojedinih struka. Pritom probleme i načela u dogovoru s učenicima bira prema njihovu interesu i vrsti srednje škole. Tako je, primjerice, moguće i poželjno da učitelj etike u srednjoj ekonomskoj školi i učitelj etike u srednjoj industrijskoj školi obrade zadane teme na primjeru profesionalnih i etičkih problema specifičnih za konkretnu struku. Učitelji etike u gimnaziji mogu odabrati struku koju, imajući na umu daljnje obrazovanje, učenici u toj školi često odabiru te obraditi profesionalna i etička načela te struke ili tih struka.</p> <p>Obvezne teme</p> <ol style="list-style-type: none"> a) Etički kodeksi pojedinih profesija b) Društvene posljedice neoliberalnoga kapitalizma c) Poslovanje i odgovornost za društvo d) Odnos između poslodavca i zaposlenika 					

	<p><u>Izborne teme</u></p> <p>a) Etički kodeksi pojedinih profesija</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Specifični etički problemi pojedinih struka – prema izboru učitelja i učenika te ovisno o vrsti srednje škole 2. Profesionalna i etička načela pojedinih struka – prema izboru učitelja i učenika te ovisno o vrsti srednje škole 3. Etički kodeksi i etički odbori <p>b) Društvene posljedice neoliberalnoga kapitalizma</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Privatizacija i javno dobro 2. Utjecaj multinacionalnih korporacija 3. Korupcija 4. Gubitak radnog mjesta, siromaštvo i beskućništvo <p>c) Poslovanje i odgovornost za društvo</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Etično poslovanje 2. Društveno odgovorno poslovanje 3. Socijalno poduzetništvo <p>d) Odnos između poslodavca i zaposlenika</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Diskriminacija pri zapošljavanju 2. Načela profesionalne suradnje 3. Prava zaposlenika i prava poslodavca 					
<p>A.3.2.</p>	<p>UČENIK USVAJA ETIČKI DISKURS I RAZVIJA ETIČKU REFLEKSIJU U PODRUČJU PROFESIONALNIH ETIKA.</p>	<p>Učenik uočava potrebu za povezivanjem etike i profesije.</p>	<p>Učenik prepoznaje etičke probleme pojedinih zanimanja i područja djelovanja.</p>	<p>Učenik opisuje etičke probleme pojedinih zanimanja i područja djelovanja koristeći se pojmovima filozofske etike.</p>	<p>Učenik analizira etičke probleme pojedinih zanimanja i područja djelovanja primjenjujući pristupe filozofske etike.</p>	<p>Učenik rješava etičke probleme pojedinih zanimanja i područja djelovanja određivanjem pravila profesionalnoga ponašanja.</p>
<p>*Ishod A.3.2. realizira se u 3. razredu srednje škole isključivo u srednjim strukovnim trogodišnjim školama, dok se u srednjim</p>	<p>PREPORUKE ZA OSTVARIVANJE ISHODA</p> <p>Ovaj ishod ostvaruje se razradom obveznih i izbornih tema iz područja profesionalnih etika (vidi ishod A.3.1.).</p>					

četverogodišnjim školama realizira u 4. razredu. Vidi ishod A.4.2.						
A.3.7.	UČENIK ANALIZIRA I KRITIČKI PRIMJENJUJE OSOBNA, PROFESIONALNA I OPĆEPRIHVAĆENA NAČELA U DJELOVANJU.	Učenik opisuje, artikulira i rješava pojedine probleme prema određenim načelima.	Učenik prepoznaje etičko načelo na kojem se temelje način mišljenja, stajališta i djelovanje.	Učenik razlikuje sadržaje i svrhu različitih etičkih načela.	Učenik se poziva na načelo prema kojemu dokazuje ili opovrgava ponuđena stajališta i tvrdnje.	Učenik vrednuje važnost poznavanja načela za snalaženje u različitim životnim situacijama.
		<p>PREPORUKE ZA OSTVARIVANJE ISHODA</p> <p>Ovaj ishod ostvaruje se razradom obveznih i izbornih tema iz područja biomedicine, (bio)tehnologije, ekologije, a u srednjim trogodišnjim školama i iz područja profesionalnih etika (vidi ishode A.3.3., A.3.4., A.3.5., A.3.6. te A.3.1. i A.3.2.).</p>				

DOMENA B – MORALNO I ETIČKO DJELOVANJE

ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHOD		RAZRADA ISHODA	RAZINA USVOJENOSTI			
			ZADOVOLJAVAJUĆA	DOBRA	VRLO DOBRA	IZNIMNA
B.3.1.	UČENIK RJEŠAVA ETIČKI PROBLEM IZ PODRUČJA BIOMEDICINE, (BIO)TEHNOLOGIJE, EKOLOGIJE I PROFESIONALNIH ETIKA.*	Učenik prikuplja informacije, služi se etičkim instrumentarijem i izvodi vlastiti zaključak o rješenju problema.	Učenik prikuplja, informacije o određenom problemu iz različitih izvora.	Učenik izabire i sistematizira prikupljene informacije.	Učenik rješava problem primjenjujući prikupljene informacije i izvodi zaključak o postupku rješavanja i donesenom rješenju.	Učenik nudi alternativna rješenja problema i prijedloge za rješavanje uzroka problema.
B.3.2.	UČENIK IZRAĐUJE ISTRAŽIVAČKI PROJEKT NA TEMU IZ PODRUČJA BIOMEDICINE, (BIO)TEHNOLOGIJE, EKOLOGIJE I PROFESIONALNIH ETIKA.*	Učenik samostalno osmišljava istraživanje, definira ciljeve, postavlja hipoteze i izvodi vlastiti zaključak o provedenom istraživanju.	Učenik obrazlaže važnost i aktualnost projektne teme, uz učiteljevu pomoć odabire metodologiju istraživanja (pismeni rad, usmena prezentacija, multimedijски prikaz, terenski rad i sl.) i predlaže aktivnosti.	Učenik razrađuje plan aktivnosti.	Učenik provodi plan aktivnosti, izvršava zadatak i izvještava o rezultatima istraživanja.	Učenik upotpunjuje izvještaj o istraživačkom projektu usporedbom svojih rezultata s jednim autorskim stajalištem.
*Etički problemi iz područja profesionalnih etika, kao i istraživački projekti iz istog područja, u 3. razredu biraju se isključivo u srednjim strukovnim trogodišnjim školama, dok se u četverogodišnjim školama biraju u 4. razredu.		<p>PREPORUKE ZA OSTVARIVANJE ISHODA</p> <p>Ovaj ishod ostvaruje se razradom obveznih i izbornih tema iz područja biomedicine, (bio)tehnologije, ekologije, a u srednjim trogodišnjim školama i iz područja profesionalnih etika (vidi ishode A.3.3., A.3.4., A.3.5., A.3.6. te A.3.1. i A.3.2.).</p>				

B.3.3.	UČENIK ISTRAŽUJE I USPOREĐUJE BIOETIČKE PROBLEME U ZNANSTVENOJ I STRUČNOJ LITERaturi, MEDIJSKIM IZVJEŠTAJIMA, UMJETNIČKIM DJELIMA ILI RELIGIJSKIM TEKSTOVIMA.	Učenik samostalno argumentira bioetička pitanja unutar izvora istraživanja i zaključuje o njima.	Učenik odabire problem koji će istraživati, predlaže i/ili izabire izvor istraživanja i u odabranome mediju pronalazi bioetičke probleme.	Učenik obrazlaže pronađene bioetičke probleme navodeći primjere iz odabranog izvora istraživanja.	Učenik uspoređuje primjere bioetičkih problema iz odabranog izvora istraživanja sa sličnim sadržajima iz drugih medija i stvarnim životnim situacijama.	Učenik vrednuje rješenje bioetičkoga problema u odabranom izvoru istraživanja i nudi alternativna rješenja utemeljena na argumentima.
		<p>PREPORUKE ZA OSTVARIVANJE ISHODA</p> <p>Ovaj ishod ostvaruje se razradom obveznih i izbornih tema iz područja biomedicine, (bio)tehnologije i ekologije (vidi ishode A.3.3.,A.3.4. i A.3.5.).</p>				

4. RAZRED SREDNJE ŠKOLE

DOMENA A – MORALNO I ETIČKO PROMIŠLJANJE						
ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHOD	RAZRADA ISHODA	RAZINA USVOJENOSTI				
		ZADOVOLJAVAJUĆA	DOBRA	VRLO DOBRA	IZNIMNA	
<p>A.4.1. UČENIK ODREĐUJE TEMELJNE ETIČKE POJMOVJE PROFESIONALNIH ETIKA.*</p> <p>*Ishod A.4.1. realizira se u 4. razredu srednje škole isključivo u srednjim četverogodišnjim školama, dok se u srednjim strukovnim trogodišnjim školama realizira u 3. razredu. Vidi ishod A.3.1.</p>	<p>Učenik se u analizi i oblikovanju stajališta primjereno koristi pojmovima: dužnosti, profesionalna odgovornost, prava radnika, etički kodeksi i odbori, društvena odgovornost, moć, sukob interesa, poslovna etika.</p>	<p>Učenik prepoznaje temeljne etičke pojmove iz područja profesionalnih etika i svojim riječima određuje njihov osnovni sadržaj.</p>	<p>Učenik na primjeru određuje značenje temeljnih etičkih pojmova iz područja profesionalnih etika</p>	<p>Učenik analizira sadržaj temeljnih etičkih pojmova iz područja profesionalnih etika i utvrđuje njihove međusobne veze.</p>	<p>Učenik interpretira značenje temeljnih etičkih pojmova iz područja profesionalnih etika u kontekstu pisanog izvora i na temelju interpretacije vrednuje pisani izvor.</p>	
<p>A.4.2. UČENIK USVAJA ETIČKI DISKURS I RAZVIJA ETIČKU REFLEKSIJU U PODRUČJU PROFESIONALNIH ETIKA.</p> <p>*Ishod A.4.2. realizira se u 4. razredu srednje škole isključivo u srednjim četverogodišnjim školama, dok se u srednjim strukovnim trogodišnjim školama realizira u 3. razredu. Vidi ishod A.3.2.</p>	<p>Učenik uočava potrebu za povezivanjem etike i profesije.</p>	<p>Učenik prepoznaje etičke probleme pojedinih zanimanja i područja djelovanja.</p>	<p>Učenik opisuje etičke probleme pojedinih zanimanja i područja djelovanja koristeći se pojmovima filozofske etike.</p>	<p>Učenik analizira etičke probleme pojedinih zanimanja i područja djelovanja primjenjujući pristupe filozofske etike.</p>	<p>Učenik rješava etičke probleme pojedinih zanimanja i područja djelovanja određivanjem pravila profesionalnoga ponašanja.</p>	
<p>A.3.4.</p>	<p>UČENIK ODREĐUJE TEMELJNE ETIČKE POJMOVJE IZ PODRUČJA (BIO)TEHNOLOGIJE.</p>	<p>Učenik se u analizi i oblikovanju stajališta primjereno koristi pojmovima: <i>tehnologija, sloboda, budućnost ljudske prirode, moć, odgovornost, dehumanizacija, znanost, tehnološka izvedivost i moralna</i></p>	<p>Učenik prepoznaje temeljne etičke pojmove iz područja (bio)tehnologije i svojim riječima određuje njihov osnovni sadržaj.</p>	<p>Učenik na primjeru određuje značenje temeljnih etičkih pojmova iz područja (bio)tehnologije.</p>	<p>Učenik analizira sadržaj temeljnih etičkih pojmova iz područja (bio)tehnologije i utvrđuje njihove međusobne veze.</p>	<p>Učenik interpretira značenje temeljnih etičkih pojmova iz područja (bio)tehnologije u kontekstu pisanog izvora i na temelju interpretacije vrednuje pisani izvor.</p>

		dopustivost.				
		<p>PREPORUKE ZA OSTVARIVANJE ISHODA</p> <p>Učitelj je zadatak integrirati u svoj izvedbeni kurikulum i obraditi sve obvezne teme. U suradnji s učenicima za svaku od obveznih tema učitelj u srednjoj četverogodišnjoj školi treba izabrati najmanje dvije od ponuđenih izbornih tema, a u srednjoj trogodišnjoj školi najmanje jednu.. Primjerice, obveznu temu „Genetički inženjering“ može obraditi u sklopu izborne teme vezane uz kloniranje i uz genetički modificirane organizme, a temu „Etika i znanost“, primjerice, u sklopu teme o moralnoj odgovornosti znanstvenika te koristi i opasnosti od nuklearne tehnologije.</p> <p><u>Obvezne teme</u></p> <p>a) Tehnološko poboljšanje čovjeka</p> <p>b) Genetički inženjering</p> <p>c) Etika i znanost</p> <p><u>Izborne teme</u></p> <p>a) Tehnološko poboljšanje čovjeka</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Koristi i prijetnje (bio)tehnologije 2. Kiborgizacija čovjeka 3. Transhumanizam i dehumanizacija 4. Eugenika 5. Umjetna inteligencija <p>b) Genetički inženjering</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Projekt „Ljudski genom“ i dosezi u genetičkom inženjeringu 2. Kloniranje 				

	<p>3. Genetički modificirani organizmi i zdravlje</p> <p>c) Etika i znanost</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Moralna odgovornost znanstvenika 2. Suvremena znanost i pluriperspektivizam 3. Koristi i opasnosti od nuklearne tehnologije
--	---

NIJE LEKTORIRANO

A.3.5.	UČENIK ODREĐUJE TEMELJNE ETIČKE POJMOVE IZ PODRUČJA EKOLOGIJE.	Učenik se u analizi i oblikovanju stajališta primjereno koristi pojmovima: <i>ekološka etika, priroda, okoliš, antropocentrizam i biocentrizam, inherentna i instrumentalna vrijednost, održivi razvoj, bioetički senzibilitet.</i>	Učenik prepoznaje temeljne etičke pojmove iz područja ekologije i svojim riječima određuje njihov osnovni sadržaj.	Učenik na primjeru određuje značenje temeljnih etičkih pojmova iz područja ekologije.	Učenik analizira sadržaj temeljnih etičkih pojmova iz područja ekologije i utvrđuje njihove međusobne veze.	Učenik interpretira značenje temeljnih etičkih pojmova iz područja ekologije u kontekstu pisanog izvora i na temelju interpretacije vrednuje pisani izvor.
<p>PREPORUKE ZA OSTVARIVANJE ISHODA</p> <p>Učitelj je zadatak integrirati u svoj izvedbeni kurikulum i obraditi sve obvezne teme. U suradnji s učenicima za svaku od obveznih tema učitelj u srednjoj četverogodišnjoj školi treba izabrati najmanje dvije od ponuđenih izbornih tema, a u srednjoj trogodišnjoj školi najmanje jednu. Primjerice, obveznu temu „Čovjek i priroda“ može obraditi u sklopu izborne teme vezane uz ekološke probleme suvremenoga svijeta i upoznavajući učenika s glavnim ekološko-etičkim teorijama, a temu „Budućnost planeta“, primjerice, u sklopu teme o održivom razvoju i održivoj harmoniji te odgovornosti za budućnost i pravima budućih generacija.</p> <p>Obvezne teme</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Čovjek i priroda b) Čovjek i druga živa bića c) Budućnost Planeta Zemlje <p>Izborne teme</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Čovjek i priroda <ol style="list-style-type: none"> 1. Okoliš – zajednički dom ili čovjekovo skladište 2. Antropocentrizam i biocentrizam 3. Ekološki problemi suvremenoga svijeta 4. Ekološko-etičke teorije b) Čovjek i druga živa bića <ol style="list-style-type: none"> 1. Gubitak bioraznolikosti 						

	<ol style="list-style-type: none"> 2. Pokusi na životinjama 3. Alternativni stilovi prehrane i života 4. Biljke i temeljni procesi Planeta 5. Kritika antropocentrizma i odgovornost čovjeka za druga živa bića <p>Budućnost Planeta</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Održivi razvoj i/ili održiva harmonija 2. Posljedice ekonomije fosilnih goriva i zelena ekonomija 3. Etička analiza znanstvenih i stručnih predviđanja budućnosti 4. Odgovornost za budućnost i prava budućih generacija 5. Integrativna bioetika 					
<p>A.4.3.</p>	<p>UČENIK OBRAZLAŽE I PRIMJENJUJE ETIČKE TEORIJE I POJMOVE U TUMAČENJU I RJEŠAVANJU PITANJA I PROBLEMA ČOVJEKA SUVREMENOGA DOBA.</p>	<p>U etičkoj analizi provedenih postupaka učenik primjereno koristi temeljne etičke teorije (deontologija, konzekvencijalizam, etika vrlina) i pojmove: ideal, moralni osjećaj, odluka, normativnost, (raz)um, razboritost, samoodređenje, autonomija, savjest, moralna svijest, sukob vrijednosti, moralna dvojba, moralni konflikt, hedonizam, amoralizam, etički relativizam, etički skepticizam, etički egoizam, altruizam</p>	<p>Učenik prepoznaje temeljne etičke teorije u autorskim i svojim razmišljanjima.</p>	<p>Učenik opisuje i uspoređuje posljedice primjene pojedine teorije u rješavanju jednoga suvremenog etičkog problema.</p>	<p>Učenik se poziva na etičku teoriju prema kojoj dokazuje ispravnost autorskog ili vlastitoga stajališta.</p>	<p>Učenik vrednuje važnost poznavanja etičkih teorija u rješavanju suvremenih etičkih pitanja i problema.</p>

PREPORUKE ZA OSTVARIVANJE ISHODA

Učitelj je zadatak integrirati u svoj izvedbeni kurikulum i obraditi sve obvezne teme. U suradnji s učenicima za svaku od obveznih tema učitelj treba izabrati najmanje dvije od ponuđenih izbornih tema. Primjerice, obveznu temu „Sloboda mišljenja u javnom prostoru i pitanje odgovornosti“ može obraditi razmatranjem etičkih pitanja vezanih uz isticanje privatnih interesa u javnom prostoru te obradom teme kritičko prihvaćanje i opovrgavanje.

Obvezne teme:

- a) Osobne odluke pred izazovima
- b) Sloboda mišljenja u javnom prostoru i pitanje odgovornosti
- c) Moralna svijest i savjest

A. Osobne odluke pred izazovima

1. Oblici suvremene moralnosti i stilovi života
2. Brak i obitelj u suvremenom dobu
3. Planiranje budućnosti – vrijednosti, ciljevi i dvojbe
4. Duhovnost i moralna pitanja
5. Gubitak bližnjih

B. Sloboda mišljenja u javnom prostoru i pitanje odgovornosti

1. Položaj društveno ugroženih skupina
2. Privatni interes u javnom prostoru
3. Ideologija i istina
4. Kritičko prihvaćanje i opovrgavanje

C. Moralna svijest i savjest

1. Podrijetlo morala

		<ol style="list-style-type: none"> 2. Etičke teorije u svakodnevnom promišljanju i djelovanju 3. Empatija, altruizam i suradnja 4. Smisao etike i moralnoga djelovanja u suvremenom svijetu
--	--	--

NIJE LEKTORIRANO

DOMENA B – MORALNO I ETIČKO DJELOVANJE

ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHOD	RAZRADA ISHODA	RAZINA USVOJENOSTI			
		ZADOVOLJAVAJUĆA	DOBRA	VRLO DOBRA	IZNIMNA
B.4.1. UČENIK RJEŠAVA ETIČKI PROBLEM IZ PODRUČJA PROFESIONALNIH ETIKA I PROBLEMA ČOVJEKA SUVREMENOGA DOBA.	Učenik prikuplja informacije, služi se etičkim instrumentarijem i izvodi vlastiti zaključak o rješenju problema.	Učenik prikuplja, izabire i sistematizira informacije o određenom problemu iz različitih izvora.	Učenik utvrđuje osnovne i dublje uzroke analiziranoga problema te njegove izravne i neizravne posljedice.	Učenik osmišljava rješenje problema i predlaže načine za otklanjanje uzroka i posljedica problema.	Učenik vrednuje postupak rješavanja problema i ponuđeno rješenje te predlaže druga rješenja problema.
B.4.2. UČENIK IZRAĐUJE ISTRAŽIVAČKI PROJEKT NA TEMU IZ PODRUČJA PROFESIONALNIH ETIKA I PROBLEMA ČOVJEKA SUVREMENOGA DOBA.	Učenik samostalno osmišljava istraživanje, definira ciljeve, postavlja hipoteze i izvodi vlastiti zaključak o provedenom istraživanju.	Učenik obrazlaže važnost i aktualnost projektne teme, uz učiteljevu pomoć odabire metodologiju istraživanja (pismeni rad, usmena prezentacija, multimedijski prikaz, terenski rad i sl.) i predlaže aktivnosti.	Učenik razrađuje plan aktivnosti.	Učenik provodi plan aktivnosti, izvršava zadatak i izvještava o rezultatima istraživanja.	Učenik upotpunjuje izvještaj o istraživačkom projektu usporedbom svojih rezultata s jednim autorskim stajalištem.
*Etički problemi iz područja profesionalnih etika, kao i istraživački projekti iz istog područja, u 4. razredu biraju se isključivo u srednjim četverogodišnjim školama, dok se u strukovnim trogodišnjim školama biraju u 3. razredu.	<p>PREPORUKE ZA OSTVARIVANJE ISHODA</p> <p>Ovaj ishod ostvaruje se razradom obveznih i izbornih tema iz područja profesionalnih etika i problema čovjeka suvremenog doba (vidi ishode A.4.1., A.4.2. i A.4.3.).</p>				

B.4.3.	<p>UČENIK IZRAĐUJE ESEJ NA ETIČKU TEMU.</p> <p>Učenik samostalno oblikuje esej na etičku temu koji odlikuju primjerena uporaba koncepata, misaona dubina i etička argumentacija, odgovarajući primjeri i citati te primjerena struktura.</p> <p>Učenik izabire temu, navodi autora koji je temu problematizirao, interpretira autorovo stajalište i zaključak.</p> <p>Učenik uz navedeno navodi vlastite argumente te obrazlaže vlastiti zaključak.</p> <p>Učenik uz navedeno obrazlaže sličnosti i razlike između dvaju autorskih stajališta i zaključke te se opredjeljuje za jedan od zaključaka navodeći argumente.</p> <p>Učenik uz navedeno vrednuje autorska stajališta i aktualizira primjenu njihovih zaključaka.</p>
<p>PREPORUKE ZA OSTVARIVANJE ISHODA</p> <p>Ovaj ishod ostvaruje se razradom obveznih i izbornih tema iz područja profesionalnih etika i problema čovjeka suvremenog doba (vidi ishode A.4.1., A.4.2. i A.4.3.).</p>	

E. POVEZANOST S DRUGIM ODGOJNO-OBRAZOVNIM PODRUČJIMA I MEĐUPREDMETNIM TEMAMA

Etika je predmet kojim se kod učenika razvijaju moralno i etičko promišljanje te moralno i etičko djelovanje. Kao predmet kojim se razvija etičko promišljanje, uz pretpostavku umnog izvorišta etičkoga promišljanja i moralnoga djelovanja, ima i naglašenu odgojnu ulogu te je jedna od okosnica kurikuluma jer neposredno utječe na stvaranje vrijednosti propisanih Okvirom nacionalnoga kurikuluma. Ishodi učenja i poučavanja ovoga predmeta i etički sadržaji tako posredno utječu na sve predmete i međupredmetne teme.

Etika je svrstana u društveno-humanističko područje iako posredno može djelovati unutar svih odgojno-obrazovnih područja. Kad je riječ o njezinu statusu i odnosu s međupredmetnim temama, neposredno je ili izravno povezana:

- s Građanskim odgojem i obrazovanjem, i to svim svojim ishodima, osobito ishodima u prvom i drugom razredu
- s Osobnim i socijalnim razvojem, također svim svojim ishodima
- sa Zdravljem (biomedicinska etika, osobito ishodima u trećem razredu)
- s Održivim razvojem (ekološka etika, osobito ishodima u četvrtom razredu)
- s Poduzetništvom (profesionalne etike u trećem razredu te drugi ishodi u drugom i četvrtom razredu)
- s međupredmetnom temom Učiti kako učiti, i to povezivanjem teoretskog i praktičkog (domene Moralno i etičko promišljanje te Moralno i etičko djelovanje) te predloženim metodama učenja i poučavanja usmjerenima na aktivno učenje
- s Upotrebom informacijsko-komunikacijske tehnologije poticanjem učenika na kreativnu i odgovornu upotrebu e-alata i multimedijских sredstava.

Povezanost Etike sa svim nastavnim predmetima nije dvojbeni jer svaki predmet pretpostavlja da je čovjek razborito i moralno odgovorno biće koje djeluje u zajednici. Etika kao nastavni predmet s naglašenim etičkim promišljanjem i pozivom na moralno djelovanje u zajednici koje kod učenika stvara poseban oprez i potiče ga da se usmjeri na najprimjerenije rješavanje moralnih dvojbi razvija mnogo misaonih modela i obrazaca za razborito, argumentirano i, prije svega, sustavno promišljanje koje utječe na kritičnost i samokritičnost u djelovanju. Filozofske metode spoznaje i kreativno mišljenje osnova su za primjenu etičkoga promišljanja i moralnoga djelovanja u svim područjima i znanostima, društvenim i humanističkim te prirodnim i tehničkim. Osim u društveno-humanističkom području Etika sa svojim ishodima, temama i misaonim modelima razrješavanja moralnih dvojbi posebno učinkovito djeluje u idućim područjima: tjelesnom i zdravstvenom, tehničkom i informatičkom, prirodoslovnom, umjetničkom, jezično-komunikacijskom, pružajući obrasce promišljanja i djelovanja koji utječu na stvaranje trajnih sustava vrijednosti, zbog čega su ta područja sve važnija u društvenoj okolini.

F. UČENJE I POUČAVANJE NASTAVNOGA PREDMETA

Iskustva učenja

Kako bi se ostvarili obrazovno-odgojni ciljevi i ishodi predviđeni ovim kurikulumom, odnosno stjecanje i njegovanje znanja, vještina i vrijednosti važnih za moralno i etičko promišljanje i djelovanje, potrebno je osigurati raznolika iskustva učenja i poučavanja koja će omogućiti cjelovit (kognitivni, emocionalni, socijalni, moralni i estetski) razvoj učenika.

Stoga je u skladu s dvjema domenama u sklopu kojih se Etika uči i poučava (Moralno i etičko promišljanje te Moralno i etičko djelovanje) metodičko-didaktičko polazište neprestano povezivanje teorije i prakse na različitim razinama i na različite načine (refleksija i akcija, opća moralna i etička načela te konkretne situacije djelovanja, znanje i informacije, proučavanje tekstova i rasprave o pojedinim problemima itd.). S jedne strane, to znači da teorija treba poticati praksu, a s druge strane, da djelovanje

može biti nadahnuće za prepoznavanje i obrazlaganje problema te argumentirano donošenje vlastitog etičkog suda o njemu.

S teorijskoga gledišta riječ je o sljedećemu:

- o distingviranju informacija, koje se uglavnom dobivaju iz medija, i znanja potrebnoga za analizu velikog broja neselektiranih podataka
- o analizi etički relevantnih tekstova i približavanju problema o kojima se u njima govori iskustvima učenika
- o kontekstualizaciji i aktualizaciji etičkih koncepata, načela i norma
- o razlikovanju, ali i posredovanju partikularnog i univerzalnog, individualnog i kolektivnog, lokalnog i globalnog
- o tome da uviđanje problema i zauzimanje etičkih stajališta, pod pretpostavkom dosljednosti, zahtijeva razborito djelovanje.

S praktičkog gledišta riječ je o uvođenju metoda (koje pridonose ne samo obrazovnim nego i odgojnim ciljevima učenja i poučavanja predmeta Etika) kao što su projektna nastava, terenska nastava, volontiranje u lokalnoj zajednici, debatiranje, tematiziranje etičkih problema s pomoću različitih umjetničkih forma i sl.

U planiranju i organizaciji iskustava učenja i poučavanja učitelj treba posebnu pozornost posvetiti ključnoj metodološkoj uputi koja se odnosi na razradu ishoda i preporuka za ostvarivanje ishoda. Naime, da bi učenici ostvarili zadane ishode, učitelj ih priprema obrađujući sve obvezne teme navedene u dijelu „Preporuke za ostvarenje ishoda“, i to tako što svaku od obveznih tema obrađuje na najmanje dvije od predloženih izbornih tema, odnosno na primjeru najmanje jedne u srednjim trogodišnjim školama, gdje je dana takva preporuka za ostvarivanje ishoda. Primjerice, ishod A.3.1., kojim se od učenika očekuje da određuje temeljne etičke pojmove iz područja biomedicine, učitelj ostvaruje tako da u svom izvedbenom kurikulumu predviđa obradu sve tri obvezne teme („Etička pitanja u vezi s nastankom života“, „Etička pitanja u vezi s pravima pacijenata“, „Etička pitanja u vezi s umiranjem i smrću“) tako da svaku od njih obrađuje na najmanje dvije predložene izborne teme. Primjerice, obveznu temu „Etička pitanja u vezi s nastankom života“ jedan će učitelj obraditi na problemima povezanima s prekidom trudnoće i medicinski potpomognutom oplodnjom, a drugi učitelj istu temu može obraditi na primjeru surogatnog majčinstva te posvojenja i udomljavanja. U odabiru izbornih tema od učitelja se očekuje da najprije predstavi učenicima sve izborne teme pa da zatim zajedno odaberu one kojima će posvetiti posebnu pozornost. Tako se odabir izbornih tema može razlikovati od razreda do razreda, od nastavne godine do nastavne godine, od učitelja do učitelja, od škole do škole. Međutim, odabir ne bi trebao previše utjecati na ostvarenost ishoda.

Važno je uočiti preklapanja i razlike u zadanim ishodima za srednje trogodišnje i četverogodišnje škole u trećem odnosno u četvrtom razredu srednje škole. U trećem razredu srednje trogodišnje škole ishodima su zadana četiri tematska područja - etička pitanja i pojmovi vezani za biomedicinu, (bio)tehnologiju, ekologiju i profesionalne etike. U toj vrsti škole obvezne teme iz prva tri tematska područja učitelj i učenici realiziraju na primjeru najmanje jedne izborne teme, dok obvezne teme iz područja profesionalnih etika realiziraju na primjeru najmanje dvije izborne teme. U četverogodišnjoj školi etička pitanja i pojmovi iz područja profesionalnih etika realiziraju se u četvrtom razredu, dok se etička pitanja i pojmovi iz područja biomedicine, (bio)tehnologije i ekologije realiziraju u trećem razredu na način da se sve obvezne teme realiziraju na primjeru najmanje dvije izborne teme.

Uloga učitelja

Učiteljeva je osnovna uloga u učenju i poučavanju Etike planiranje, organiziranje i provedba aktivnosti kojima će učenik steći znanje i vještine potrebne za ono što je u dvjema domenama istaknuto kao težište učenja i poučavanja toga predmeta, a to je *moralno i etičko promišljanje te moralno i etičko djelovanje*.

U domeni Moralno i etičko promišljanje učitelj bi trebao podjednako poticati razvoj etičkih i metaetičkih kompetencija učenika, a u domeni Moralno i etičko djelovanje trebao bi djelovati kao inicijator i motivator raznovrsnih akcija, imajući na umu interese i mogućnosti učenika te učioničke i izvanučioničke uvjete. Bez obzira na autoritet koji među učenicima stječe svojim znanjem i držanjem, učitelj treba prije svega biti moderator aktivnosti koje se tijekom učenja i poučavanja provode teorijski i praktičkom, a suradnički i konstruktivan odnos treba ostvariti čak i na razini planiranja i organiziranja nastave.

S obzirom na to da je riječ o vrlo zahtjevnoj ulozi, ovdje se ne konkretiziraju sve mogućnosti koje su učitelju na raspolaganju, nego se navode samo one koje mogu biti od koristi u ostvarivanju ishoda. Stoga učitelj:

- precizira vrijeme potrebno za provedbu nastavnih strategija
- upotrebljava prije stečeno znanje učenika
- upoznaje učenike s procesima stjecanja znanja i razvijanja vještina u predmetu
- bira problem ili slučaj koji omogućava ostvarenje ishoda
- prema učeniku se odnosi suradnički i mentorski, savjetuje ga, usmjerava u samostalnom radu, vrednuje njegova postignuća i napredak
- pretpostavlja koji dio procesa učenja i poučavanja može izazvati teškoću te za njega priprema izmjenu koja može olakšati rad i stjecanje znanja
- među mnogim strategijama učenja i poučavanja odabire one s pomoću kojih će aktivirati sve učenike i potaknuti ih na razmišljanje, međusobnu razmjenu ideja i stajališta, dijalog s učiteljem, ponudu mogućih rješenja te razvoj svijesti o preuzimanju odgovornosti za predloženo rješenje i način ispravljanja pogreške koja se može dogoditi tijekom primjene predloženoga rješenja.

Učitelja se poziva da u najvećoj mogućoj mjeri tradicionalne instruktivne ili izravne nastavne strategije zamijeni aktivnim nastavnim strategijama. Utoliko se klasično predavanje popraćeno prikazivanjem i postavljanjem konvergentnih pitanja treba zamijeniti suradničkom nastavom uz primjenu sljedećih metoda i strategija:

- postavljanje otvorenih pitanja
- poticanje rasprava i debata
- heuristički razgovor
- istraživanje, ispitivanje i vođenje intervjua
- priprema, provedba i vrednovanje učeničkih projekata
- organizacija događaja poput sajмова, volonterskih akcija, smotri, natjecanja i sl.
- simulacija stvarnih životnih situacija igranjem uloga
- različite vrste individualnih i timskih igara
- oluja ideja
- izrada konceptualnih i kognitivnih mapa
- izrada pisanih radova (referata, studija slučajeva, seminarskih radova, projektnih nacrtā, eseja i sl.) i/ili njihovih prezentacija koje nisu ograničene medijem.

Učenje i poučavanje predmeta Etika prema ovome kurikulumu može biti povjereno učitelju sa završenim sveučilišnim studijem filozofije ili pak učitelju srodnoga studija s dugogodišnjim iskustvom u poučavanju toga predmeta i završenim odgovarajućim programima stručnog usavršavanja.

Materijali i izvori

Zbog same biti etike kao predmeta i filozofijske discipline u učenju i poučavanju predmeta Etika materijal i izvor za učenje i poučavanje širok je spektar materijalnih i nematerijalnih sadržaja. Osim klasi-

čnog udžbenika i različitih virtualnih platformi te e-knjiga koji će se u budućnosti razvijati od učitelja se očekuje da u učenje i poučavanje uvede različite znanstvene i stručne članke (primjerice, članke s Portala znanstvenih časopisa Republike Hrvatske – Hrčak), poglavlja iz znanstvenih i stručnih knjiga, znanstveno analizirane i didaktički obrađene slučajeve iz prakse, rječnike, leksikone, enciklopedije, novinske članke iz različitih medija, kratke videozapise iz internetskih baza (*YouTube*, *TedTalks* i druge), primjere iz književnosti i likovne umjetnosti, filmove i drugo. Nepresušan izvor za rad u učenju i poučavanju Etike uvijek su i različiti nematerijalni sadržaji, u prvome redu iskustva učenika, učitelja i drugih osoba čije životne priče ne treba promatrati kao završene anegdote, nego kao izvor moralne i etičke refleksije te motivaciju za moralno i etičko djelovanje. Stoga, primjerice, dolazak gosta predavača, posjet stručnoj tribini, organizaciju okrugloga stola ili promatranje javnoga prosvjeda treba vrednovati kao vrelo spoznaje kako za moralno i etičko promišljanje tako i za moralno i etičko djelovanje. U odabiru materijala i izvora učenja i poučavanja osim na vlastitu stručnost i profesionalni odabir učitelj se treba osloniti na mogućnosti, potrebe i želje učenika kao svojih ključnih suradnika.

Okružje

Etika se može učiti i poučavati u učionici i u raznim oblicima izvanučioničke nastave. Kad je riječ o učioničkoj nastavi, preporučuje se izbjegavanje klasičnog uređenja razreda (nastavnička katedra okrenuta prema učenicima, a učeničke klupe složene jedna iza druge) te organizacija radnoga prostora u obliku dijaloškoga kruga i, kada to zahtijevaju radni zadaci, u obliku skupina. Dobra opremljenost učionica (priručna knjižnica, računalo, projektor, televizor itd.) važan je preduvjet za provedbu učenja i poučavanja na najvišoj razini. Kad je riječ o izvanučioničkoj nastavi, radni zadaci i odgovarajući ciljevi mogu se ostvarivati unutar škole, u lokalnoj zajednici (primjerice, suradnjom s raznim institucijama i nevladinim organizacijama), posjetom različitim ustanovama i zajednicama ili muzejima i spomenobilježjima itd.

U svakom slučaju, i učionički i izvanučionički oblik učenja i poučavanja treba stvarati poticajnu okolinu za stjecanje znanja i razvijanje vještina predviđenih predmetnim kurikulumom, za što je najodgovorniji predmetni učitelj.

Od učitelja se očekuje da pojam okoline ne shvaća samo kao prostorne uvjete nego onako kako ga tumači Hilbert Meyer, prije svega kao „humanu kvalitetu odnosa između učitelja i učenika te učenika međusobno“ čije su sastavnice „1. uzajamno poštovanje; 2. pouzdano držanje pravila; 3. zajednička podjela odgovornosti; 4. učiteljeva pravednost prema svakom pojedincu i cijeloj skupini za učenje; 5. učiteljeva skrb za učenike i učenika međusobno“. Osiguranje takve okoline/ozračja pridonosi prepletanju i dopunjavanju obrazovnih i odgojnih ciljeva, odnosno teorijske i praktičke dimenzije učenja i poučavanja Etike.

Određeno vrijeme

Etika se poučava unutar četvrtog i petog obrazovnog ciklusa (od prvoga do četvrtog razreda gimnazije i četverogodišnjih strukovnih škola odnosno od prvoga do trećeg razreda trogodišnjih strukovnih škola). U skladu s trenutačnom organizacijom sustava poučava se kao alternativni predmet za učenike koji ne pohađaju predmet Vjeronauk. Broj nastavnih sati predviđen za učenje i poučavanje Etike najmanje treba biti jednak broju nastavnih sati za učenje i poučavanje Vjeronauka.

Učitelj je odgovoran za to da raspoloživi broj sati rasporedi tako da budu primjereno ostvareni obvezni ishodi iz obiju domena uz uporabu raznolikih metoda i materijala.

Grupiranje djece i učenika

Kad je riječ o grupiranju učenika, treba uzeti u obzir da je Etika izborni predmet i da se ne može predvidjeti koliko će se učenika u pojedinome razrednom odjelu i pojedinome naraštaju odlučiti za nj. Moćnije je stvaranje skupina od učenika iz više razrednih odjela istoga naraštaja. Unutar skupine, ovisno o učioničkim i izvanučioničkim zadacima te učeničkim sklonostima, poželjno je formirati manje skupine koje će međusobno koordinirati osmišljavanje i provedbu aktivnosti uz učiteljev poticaj, praćenje i pomoć. Kad je riječ o takvim aktivnostima i zadacima, pogotovo onima koji proizlaze iz ostvarenja ishoda zadanih u domeni Moralno i etičko djelovanje, a provode se kao projektne ili terenske aktivnosti, preporučuje se međugeneracijsko povezivanje učenika i uključivanje učenika koji ne pohađaju Etiku. Neovisno o broju učenika koji izaberu Etiku, nastava se treba organizirati te se učenici različitih godišta ne grupiraju u istu odgojno-obrazovnu skupinu, primjerice grupiranje učenika 1. i 2. razreda.

Učenici s teškoćama i daroviti učenici

Kako bi se zadovoljile odgojno-obrazovne potrebe učenika s teškoćama, kurikulum se prilagođava u skladu sa smjernicama Okvira za poticanje i prilagodbu iskustava učenja te vrednovanje postignuća djece i učenika s teškoćama.

Kako bi se zadovoljile odgojno-obrazovne potrebe darovitih učenika, uvodi se razlikovni kurikulum u skladu sa smjernicama Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika.

G. VREDNOVANJE ODGOJNO-OBRAZOVNIH ISHODA U NASTAVNOME PREDMETU

1. Što se vrednuje u predmetu i koji su elementi vrednovanja?

Zakruženost i dosljednost predmetnoga kurikuluma Etike očituju se u predloženim elementima vrednovanja učeničkih postignuća koji odgovaraju dvama makrokonceptima, odnosno domenama ovoga kurikuluma te nisu usmjereni samo na usvojenost znanja nego održavaju složenost zadanih odgojno-obrazovnih ishoda. Razvijenost znanja, vještina i stajališta kod učenika stoga se vrednuje (*vrednovanje naučenoga*) dvama elementima:

1. **PROMIŠLJANJE.**
2. **DJELOVANJE.**

2. Koji su preporučeni pristupi te metode i tehnike vrednovanja odgojno-obrazovnih ishoda u predmetu?

Temeljna je smjernica u vrednovanju utvrđivanje razine ostvarenosti ishoda kod učenika, a u skladu s razradom ishoda i razina usvojenosti iz poglavlja D ovoga kurikuluma.

U vrednovanju naučenoga za element vrednovanja *promišljanje* učitelj u prvom redu treba procijeniti i ocijeniti primjerenu upotrebu pojmova (navedenih u razradi pojedinih ishoda u poglavlju D) pri analizi problema i oblikovanju stajališta. Osim toga učitelj procjenjuje i ocjenjuje vještinu etičke argumentacije te analize etičkih izvora. Za element *djelovanje* težište u procjenjivanju i ocjenjivanju treba biti stavljeno na vještine uočavanja, artikuliranja i rješavanja problema te izradu različitih vrsta istraživačkih projekata predviđenih ovim kurikulumom.

Savjetuje se izbjegavanje klasičnih pisanih provjera i njihova zamjena najprije raspravljačkim, a zatim filozofskim esejom. Ujedno se savjetuje izbjegavanje klasičnih usmenih provjera prozivanjem učenika i njegovim izvođenjem pred školsku ploču te se preporučuje procjenjivati ga i ocjenjivati i-đućim tehnikama: razgovor s učenikom, organizacija rasprave među učenicima, organizacija debate, organizacija oluje ideja, usmeno referiranje istraženih slučajeva (usmeni referati, prezentacije, studije slučajeva), izrada kreativnih sadržaja (plakati, kratki videozapisi i sl.)

U predmetu Etika sadržana su sva tri pristupa vrednovanja: *vrednovanje za učenje*, *vrednovanje kao učenje* i *vrednovanje naučenoga*. *Vrednovanje za učenje* podrazumijeva praćenje i vrednovanje stečenoga znanja, vještina i stajališta tijekom učenja i poučavanja Etike. S obzirom na to da se tim pristupom nastoji motivirati učenika za stjecanje i razvijanje etičkih znanja, vještina i stajališta, onda on dvostruko pomaže učitelju: 1. procijeniti valjanost informacija s kojima učenik dolazi na nastavu, razinu ostvarenosti ishoda, vrijednosti i stajališta prema kojima rješava problem i odlučuje te njegov odnos i stajalište prema procesu etičkog učenja i poučavanja i 2. usmjeriti proces učenja i poučavanja prema ispravljanju uočenih nedostataka u stečenom znanju, interpretiranju stajališta i ideja koji zahtijevaju etičku analizu. Učeniku ovaj pristup omogućava razumjeti što se predmetom Etika želi postići, što se od njega očekuje u procesu učenja i poučavanja, što se i kako u predmetu vrednuje te kako učitelj ostvaruje svoju ulogu. *Vrednovanje kao učenje* jest pristup u kojem učenik preuzima odgovornost za učenje, vrednuje svoj odnos prema zadacima i aktivnostima, procjenjuje svoje rezultate i rezultate drugih učenika u svim oblicima rada. Za to je ključna učiteljeva pravodobna i pravovrijemna povratna informacija, a može pomoći i vođenje mape učenja u kojoj učenik dokumentira ishode i skuplja bilješke o svojim rezultatima u učenju.

Treba istaknuti i mogućnost vrednovanja aktivnosti izvan škole. Ono se provodi tako što se procjenjuju i ocjenjuju priprema učenika za aktivnost (najčešće osmišljavanje pitanja), njegova komunikacija i ponašanje tijekom aktivnosti, učenikov izvještaj o važnosti i rezultatima provedene aktivnosti te zaključak o naučenome tijekom provedbe aktivnosti. Uz posjete radnim i kulturnim institucijama, institucijama lokalne zajednice te udrugama civilnoga društava učiteljima se pruža široka mogućnost osmišljavanja aktivnosti i u školi te međuškolskih aktivnosti, poput obilježavanja važnog datuma, organiziranja etičkih tribina, dana etike i sl.

3. Kako se određuje zaključna (pr)ocjena u predmetu?

Učitelj je zadatak osigurati zaključnu ocjenu i zaključnu procjenu za svakog učenika. U donošenju zaključne ocjene iz predmeta Etika temeljna mu je smjernica aritmetička sredina svih ocjena koje je učenik tijekom nastave prikupio u oba elementa vrednovanja, *promišljanju* i *djelovanju*, pri čemu oba imaju jednaku težinu. Međutim, odluka o zaključnoj ocjeni ne bi trebala proizići iz aritmetičke sredine, koja zrcali samo *vrednovanje naučenoga*, nego bi je trebala potvrditi ili promijeniti učiteljeva zaključna procjena. Budući da je vrednovanje sustavan proces koji se provodi tijekom cijele nastavne godine, zaključna procjena, uz *vrednovanje naučenoga*, upotpunjuje se učiteljevim izvještajima o napretku učenika koji održavaju *vrednovanje za učenje* i *vrednovanje kao učenje*.